

UMAVIYLAR DAVRIDA DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMINING SHAKLLANISHI VA IQTISODIY VA IJTIMOIIY HAYOT

Umidullayev Nurbek Farhod o'g'li

*Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti
Tarix fakulteti, Yo'nalish: Tarix yo'nalishlar va faoliyat turlari bo'yicha*

Annotatsiya. Ushbu maqola Umaviylar davrida davlat boshqaruvi tizimining shakllanishi hamda iqtisodiy va ijtimoiy hayotni o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqotda Umaviylar sulolasi davrida sodir bo'lgan o'zgarishlar tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, Umaviylar hokimiyati davrida markazlashgan davlat boshqaruvi tizimi shakllangan, soliq tizimi isloh qilingan va savdo-sotiq rivojlangan. Shu bilan birga, ijtimoiy tabaqalanish kuchaygan va arablar bilan mahalliy aholi o'rtasidagi ziddiyatlar kuchaygan. Tadqiqot natijalari Umaviylar davri islom tarixida muhim bosqich bo'lganligini va keyingi davrlardagi siyosiy va ijtimoiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatganini tasdiqlamoqda

Ключевые слова: Umaviylar, davlat boshqaruvi, iqtisodiyot, ijtimoiy hayot, islom tarixi..

KIRISH

Umaviylar sulolasi (661-750) islom tarixining eng muhim davrlaridan biri hisoblanadi. Ushbu davrda arablar tomonidan fath etilgan hududlarda yagona islom davlati barpo etildi va davlat boshqaruvi tizimi shakllandi [1]. Umaviylar davrida iqtisodiy va ijtimoiy hayotda ham sezilarli o'zgarishlar yuz berdi [2]. Ushbu maqolaning maqsadi Umaviylar davrida davlat boshqaruvi tizimining shakllanishi hamda iqtisodiy va ijtimoiy hayotni tadqiq etishdan iborat.

Ushbu davrda arab xalifaligi o'zining eng yuqori cho'qqisiga erishdi, uning chegaralari Atlantika okeanidan to Hindistongacha cho'zildi. Umaviylar sulolasi davrida davlat boshqaruvi tizimi takomillashtirildi, soliq tizimi isloh qilindi va savdo-sotiq aloqalari rivojlantirildi. Natijada, xalifalikning iqtisodiy qudrati oshdi va madaniy hayot gullab-yashnadi.

Shu bilan birga, Umaviylar davrida ijtimoiy tabaqalanish kuchaydi va arablar bilan mahalliy aholi o'rtasidagi ziddiyatlar keskinlashdi. Sulolaning so'nggi davrlarida bu ziddiyatlar yanada avj olib, oqibatda Umaviylar sulolasining qulashiga olib keldi.

USULLAR VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot IMRAD (Introduction, Methods, Results, and Discussion) uslubida olib borildi [3]. Umaviylar davri haqidagi birlamchi va ikkilamchi manbalar tahlil qilindi. Birlamchi manbalarga arab tarixchilari tomonidan yozilgan asarlar, xususan, Muhammad ibn Jarir at-Tabari, Ali ibn al-Asir va boshqalarning asarlari kiradi [4]. Ikkilamchi manbalarga zamonaviy tadqiqotchilarning Umaviylar

davri haqidagi ilmiy ishlari kiradi [5]. Tadqiqot davomida tarixiy-qiyosiy, tizimli tahlil va boshqa usullardan foydalanildi.

NATIJARLAR

Umaviylar sulolasi davrida davlat boshqaruvi tizimida bir qator muhim o'zgarishlar amalga oshirildi. Xususan, xalifalikning poytaxti Damashqqa ko'chirildi va markaziy boshqaruv tizimi shakllantirildi [6]. Viloyatlarga gubernatorlar (volilar) tayinlandi va ular markaziy hokimiyatga bo'ysundirildi [7]. Shuningdek, soliq tizimi isloh qilindi va zakot, xiroj, jizya kabi soliqlar joriy etildi [8]. Bu esa davlat xazinasining to'ldirilishiga va markaziy hokimiyatning mustahkamlanishiga xizmat qildi.

Savdo-sotiq va hunarmandchilik rivojlandi, shaharlar o'sdi [9]. Umaviylar davrida Damashq, Bag'dod, Kufa, Basra kabi shaharlar muhim savdo va madaniyat markazlariga aylandi [10]. Biroq, Umaviylar sulolasining oxirgi davrlarida ijtimoiy tabaqalanish kuchaydi va arablar bilan mahalliy aholi o'rtasidagi ziddiyatlar keskinlashdi. Bu esa sulolaning inqiroziga olib keldi.

TAHLIL

Umaviylar davri islom tarixining eng muhim davrlaridan biri bo'lib, bu davrda davlat boshqaruvi tizimining shakllanishi, iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlar katta ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Umaviylar sulolasi davrida markazlashgan davlat boshqaruvi tizimi shakllangan va bu tizim keyingi davrlardagi musulmon davlatlari uchun namuna bo'lib xizmat qilgan.

Umaviylar davrida soliq tizimining isloh qilinishi va yangi soliqlarning joriy etilishi davlat xazinasining to'ldirilishiga va markaziy hokimiyatning mustahkamlanishiga xizmat qildi. Bu esa, o'z navbatida, xalifalikning iqtisodiy qudratini oshirishga va farovonlikni ta'minlashga yordam berdi.

Shuningdek, Umaviylar davrida savdo-sotiq va hunarmandchilikning rivojlanishi, shaharlarning o'sishi ham iqtisodiy taraqqiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Biroq, tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bu davrda ijtimoiy tabaqalanish kuchaygan va jamiyatdagi tengsizlik ortgan. Ayniqsa, arablar bilan mahalliy aholi o'rtasidagi ziddiyatlar keskinlashgan va bu keyinchalik Umaviylar sulolasining qulashiga olib kelgan.

Tadqiqot natijalari Umaviylar davrining islom tarixida tutgan o'rni va ahamiyatini ko'rsatadi. Ayni paytda, ushbu davrdagi siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlari va ziddiyatlari ham ochib berilgan. Bu esa, o'z navbatida, islom tarixini va sivilizatsiyasini yanada chuqurroq tushunish imkonini beradi.

Umaviylar sulolasi islom tarixida muhim o'rin tutadi va bu sulola davrida shakllangan davlat boshqaruvi tizimi, iqtisodiy va ijtimoiy hayot keyingi davr taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Shu bois, Umaviylar davrini har tomonlama o'rganish va tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

MUHOKAMA

Umaviylar sulolasi davrida shakllangan davlat boshqaruvi tizimi va iqtisodiy islohotlar keyingi davrlardagi siyosiy va ijtimoiy jarayonlarga katta ta'sir ko'rsatdi. Markazlashgan boshqaruv tizimi va soliq islohotlari davlatning mustahkamlanishiga xizmat qildi. Savdo va hunarmandchilikning rivojlanishi esa iqtisodiy taraqqiyotni ta'minladi. Shu bilan birga, Umaviylar davrida boshlangan ijtimoiy tabaqalanish keyingi davrlardagi siyosiy beqarorlik va nizolarga zamin yaratdi.

Umaviylar sulolasi davrida shakllangan davlat boshqaruvi tizimi va amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar o'z davri uchun ilg'or ahamiyatga ega bo'ldi. Biroq, ijtimoiy muammolarning yechimini

topmagan sulola o'z faoliyatini uzoq davom ettira olmadi. Umaviylar davri islom tarixida muhim bosqich bo'lib, bu davrdagi jarayonlar keyingi davr taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Umaviylar davri islom tarixida muhim bosqich bo'lib, bu davrda shakllangan davlat boshqaruvi tizimi va amalga oshirilgan islohotlar o'z davrining ilg'or yutuqlari hisoblangan. Ayni paytda, ijtimoiy muammolarning yechimini topmagan sulola uzoq muddat hokimiyatni saqlab qola olmagan.

Umuman olganda, Umaviylar sulolasi faoliyati islom tarixining keyingi davrlardagi rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Ushbu sulola davrida yaratilgan siyosiy, iqtisodiy va madaniy an'analar keyinchalik Abbosiylar va boshqa sulolalar davrida ham davom ettirildi. Shu bois, Umaviylar davrini o'rganish islom tarixini va sivilizatsiyasini tushunishda muhim ahamiyat kasb etadi.

References:

1. Kennedy, H. (1986). *The Prophet and the Age of the Caliphates: The Islamic Near East from the 6th to the 11th Century*. London: Longman. [Kennedy, 1986]
2. Hawting, G. R. (2000). *The First Dynasty of Islam: The Umayyad Caliphate AD 661-750*. London: Routledge. [Hawting, 2000]
3. Sollaci, L. B., & Pereira, M. G. (2004). The introduction, methods, results, and discussion (IMRAD) structure: a fifty-year survey. *Journal of the Medical Library Association*, 92(3), 364-371. [Sollaci & Pereira, 2004]
4. At-Tabari, M. I. J. (1985). *The History of al-Tabari*. New York: State University of New York Press. [At-Tabari, 1985]
5. Della Vida, G. L. (1944). The Umayyad Caliphate in Syria and Spain. *Journal of the American Oriental Society*, 64(3), 130-143. [Della Vida, 1944]
6. Hodgson, M. G. S. (1974). *The Venture of Islam, Volume 1: The Classical Age of Islam*. Chicago: University of Chicago Press. [Hodgson, 1974]
7. Blankinship, K. Y. (1994). *The End of the Jihad State: The Reign of Hisham Ibn 'Abd al-Malik and the Collapse of the Umayyads*. Albany: State University of New York Press. [Blankinship, 1994]
8. Wellhausen, J. (1927). *The Arab Kingdom and its Fall*. Calcutta: University of Calcutta. [Wellhausen, 1927]
9. Hitti, P. K. (1937). *History of the Arabs*. London: Macmillan. [Hitti, 1937]
10. Wiet, G. (1971). *Baghdad: Metropolis of the Abbasid Caliphate*. Norman: University of Oklahoma Press. [Wiet, 1971]

